

Motylaty

Dbalność o środowisko naturalne zgodnie
z ideą zrównoważonego rozwoju

Przed Państwem dwunasty numer kwartalnika „Motylaty”, wydawanego w ramach realizacji projektu „Trwałe zachowanie zagrożonych siedlisk i motyli w sieci Natura 2000 w Południowo-Zachodniej Polsce”, dofinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach V Osi Priorytetowej, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 oraz z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Widok na Pogórze Izerskie ze stoków Granatów w Gierczynie, fot. S. Kraśnicki

W numerze tym piszemy o zmianach w programach rolnośrodowiskowych, jaki może przynieść nowy Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Ponadto przedstawimy szerzej niż dotychczas zagrożenia dla motyli, jakie niesie ze sobą m.in. przemysłowe rolnictwo. Podajemy także informacje o postępie prac w projekcie, które mają się już ku końcowi oraz o planowanych na najbliższy kwartał działaniach.

PROGRAMY ROLNOŚRODOWISKOWE W PROJEKCIE PROW 2014-2020

Tekst ten dotyczy projektu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) ze stycznia 2014 r., który został poddany powtórny konsultacjom społecznym. Programy rolnośrodowiskowe (PRŚ) noszą tam obecnie nazwę Działań rolnośrodowiskowo-klimatycznych. W prognozie oddziaływania na środowisko projektu PROW 2014-2020 opisane są one następująco:

„Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne ukierunkowane jest na zrównoważone gospodarowanie nawozami, działania zapobiegające erozji gleb i przyczyniające się do ochrony gleb i wód, zachowanie i ochronę cennych siedlisk przyrodniczych i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt, a także ochronę różnorodności krajobrazu, ochronę zagrożonych zasobów genetycznych roślin i zwierząt.”

Ministerstwo Rolnictwa zaproponowało, podobne jak w minionym okresie budżetowym 2007-13, pakiety (działania), za które w cyklach 5 letnich rolnik może otrzymać płatności rolnośrodowiskowe. Są to:

1. Rolnictwo zrównoważone polegające na racjonalnym stosowaniu nawozów umożliwiającym ograniczenie negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko oraz na stosowaniu prawidłowego doboru i następstwa roślin w płodozmianie zapobiegającym ubytkowi zawartości substancji organicznej w glebie.
2. Ochrona gleb i wód – praktyki agrotechniczne przeciwdziałające erozji glebowej wodnej i wietrznej, utracie substancji organicznej i zanieczyszczeniu wód składnikami wypłukiwanymi z gleb.
3. Zachowanie i reintrodukcja sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych – działanie służące zachowaniu i odtworzeniu sadów dawnych odmian i gatunków drzew owocowych.

4. Ochrona cennych siedlisk i zagrożonych gatunków ptaków na obszarach Natura 2000.
5. Ochrona cennych siedlisk poza obszarami Natura 2000 – działania służące utrzymaniu bądź przywróceniu właściwego stanu ochrony cennych siedlisk przyrodniczych użytkowanych rolniczo, będących przedmiotami ochrony na obszarach Natura 2000 i siedlisk wybranych gatunków ptaków na tych obszarach.
6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie.
7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie.

Bardzo kontrowersyjną kwestią jest wprowadzenie zasady degresywności i limitów powierzchniowych. W projekcie PROW 2014-2020 wprowadza się limit górny powierzchni gospodarstwa, do którego rolnikowi będzie przysługiwało wsparcie finansowe. Jest to zasadniczo 20 ha (w przypadku niektórych działań w rolnictwie ekologicznym 30 ha). W przypadku pakietów ochrony łąk degresywność oznacza, że do 10 ha dostaniemy 100 % płatności, od 10-20 ha – 50 %, a powyżej 20 ha nic. Jest to drastyczne obcięcie środków dla większości dotychczasowych beneficjentów PRŚ chcących kontynuować realizację programów w latach 2014-20. Może to skutkować obniżeniem konkurencyjności rolnictwa ekologicznego, groźbą porzucania lub przekształcania cennych łąk na grunty orne.

*Łąka porośnięta nawłocią (Solidago sp.), która jest rośliną inwazyjną i jednym z zagrożeń dla siedlisk motyli i bioróżnorodności łąk,
fot. M. Malicki*

Minister rolnictwa nie kryje celu tych ograniczeń. Chce kosztem „ekologii” wesprzeć i zagwarantować wysokość płatności bezpośrednich do każdego hektara produkcji rolnej oraz wesprzeć niektóre programy produkcji rolnej.

Do Ministerstwa Rolnictwa w tej sprawie wpłynęło setki uwag od organizacji, przyrodników i rolników. Jednak na posiedzeniu Komitetu Monitorującego w marcu br. PROW 2014-20 przegłosowano, choć sprzeciw zgłosili solidarnie przedstawiciel Ministerstwa Środowiska i organizacji ekologicznych.

Organizacje społeczne, w tym Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA, brały udział w konsultacjach PROW 2014-2020 i zwracały w swoich opiniach uwagę na to, że:

„Wprowadzenie degresywności w płatnościach na proponowanym poziomie będzie skutkować nieosiągnięciem celu Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) pn. Zapewnienie zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi oraz działania w dziedzinie klimatu, również nie pozwoli na realizację priorytetu unijnego pn. Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów powiązanych z rolnictwem i leśnictwem. Akceptujemy przesunięcia finansów na I filar WPR (wspieranie produkcji przemysłowej w rolnictwie) kosztem II filaru (proekologicznego). Jest to sprzeczne z ideą reformy WPR, a długofalowo z interesem rolnictwa i środowiska w Polsce.

Ekstensywny wypas pozwala zachować łąki w dobrej kulturze rolnej i nie zagraża siedliskom motyli, fot. B. Imiela

Ponadto, obecny kształt planu finansowego PROW 2014-2020 znacznie utrudni wypełnienie zobowiązań Polski wynikających z unijnych i międzynarodowych dokumentów, takich jak: Ramowa Dyrektywa Wodna, Ramowa Dyrektywa ws. Strategii Morskiej, Konwencja Helsińska itp., tym samym skutkować będzie znacznym wydłużeniem procesu negocjacji treści PROW 2014-2020 z Komisją Europejską, a być może zanegowaniem propozycji ewidentnie sprzecznych z dyrektywami i politykami UE.”

Powstaje tu zasadnicze, nieretoryczne pytanie: czy można wydawać środki UE na cele niespójne z w/w dyrektywami i politykami UE oraz, czy Komisja Europejska zgodzi się na taki polski PROW?

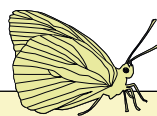
W ostatnim okresie w związku z „kryzysem świńskim” złożył dymisję minister rolnictwa, który był patronem tego dokumentu. Nowym/starym ministrem został doświadczony Marek Sawicki, który w toku dyskusji dał się poznać jako krytyk tego kształtu PROW. Czekamy zatem na jego zmianę, choć ukazało się już rozporządzenie Rady Ministrów o PRŚ, które przed akceptacją PROW, wprowadza w życie zasadę degresywności i limitów powierzchniowych.

Jedno jest pewne. Rok przejściowy 2014 jest rokiem najgorszym na wchodzenie rolników w programy rolnośrodowiskowe. Nasze chronione dotychczasowymi programami i płatnościami siedliska łąkarskie z różnorodnymi gatunkami roślin i zwierząt tkwią w wiosennej, polityczno-biurokratycznej mgle.

Radosław Gawlik

CZYNNIKI ZAGRAŻAJĄCE POPULACJOM MOTYLI OBJĘTYCH DZIAŁANAMI OCHRONNYMI W PROJEKCIE

W południowo-zachodniej Polsce w ciągu kilkudziesięciu lat nastąpił szereg zmian w rolnictwie, które objęły zarówno sposób zagospodarowania gruntów jak i rodzaje zabiegów agrotechnicznych. Motyle objęte działaniami ochronnymi w ramach projektu zamieszkują siedliska półotwarte, czyli łąki z pewną ilością drzew i krzewów, które stanowią dla nich miejsca odpoczynku i osłonę przed wiatrem. Koniecznym warunkiem występowania danego motyla jest występowanie jego rośliny żywicielskiej. Zostały one szczegółowo opisane w trzecim numerze Motylatów. Ponadto dla modraszków warunkiem koniecznym jest obecność gniazd odpowiednich gatunków mrówek.

Aby utrzymywać łąki na odpowiednim etapie sukcesji naturalnej konieczne jest ich zagospodarowanie poprzez regularne koszenie w odpowiednich terminach i z odpowiednią częstotliwością. Dlatego też główną przyczyną zanikania siedlisk jest zarzucanie dotychczasowego sposobu gospodarowania (koszenie), co skutkuje powolnym przekształcaniem się siedliska łąkowego w leśne. Pojawianie się coraz większej ilości drzew ogranicza dopływ światła słonecznego do powierzchni terenu, powoduje zanik roślin żywicielskich motyli oraz opuszczenie danego siedliska przez motyle. Również zbyt częste (częściej niż raz na 2-3 lata daną część łąki), zbyt niskie koszenie (niżej niż 10 cm) wykonywane w nieodpowiednich terminach (przed 15. września) może być przyczyną zanikania motyli. Niewłaściwie prowadzone koszenia utrudniają żerowanie gąsienicom motyli oraz postaciom dorosłym.

Dla siedlisk motyli zagrożeniem jest również intensywny wypas zwierząt, co skutkuje ubijaniem gruntu i intensywnym zgryzaniem roślin lub intensywnym nawożeniem łąk. Nie pozwala to na wzrost roślin żywicielskich motyli. Zagrożeniem dla siedlisk motyli mogą być również niewłaściwe z punktu widzenia ich ochrony sposoby użytkowania łąk na obszarach Natura 2000, które nie uwzględniają potrzeb motyli w programach rolnośrodowiskowych. Zalecają one czasami koszenia w nieodpowiednich terminach lub na nieodpowiedniej wysokości.

Łąka w Gierczynie z widocznymi młodymi drzewami i krzewami, których sukcesja zagraża siedliskom, fot. B. Imiela

Rośliny żywicielskie mogą być również wypierane przez rośliny inwazyjne i ekspansywne, które charakteryzują się szybkim wzrostem i niskimi wymaganiami siedliskowymi, co umożliwia im szybkie zajmowanie nowych siedlisk. Gatunki roślin inwazyjnych i ekspansywnych zagrażających siedliskom motyli zostały opisane w drugim numerze Motylatów.

Do zaniku populacji zagrożonych motyli przyczynia się również zmniejszanie powierzchni bądź fragmentacja ich siedlisk. Prowadzi ona do sytuacji, w której siedlisko, mające niegdyś znaczną powierzchnię, zostało z różnych przyczyn pomniejszone lub podzielone na kilka mniejszych płatów oddzielonych od siebie nieprzekraczalnymi dla motyli barierami. W takiej sytuacji może się ono okazać niewystarczającym dla przetrwania danej populacji motyli i jej zaniku. Wśród przyczyn zmniejszania się powierzchni siedlisk i ich fragmentacji oprócz wyżej wymienionych można podać zmianę sposobu gospodarowania na danym terenie, w tym przekształcenie go na grunt orny lub teren budowlany, a także przeznaczanie łąk do zalesienia.

Mechanizacja prac rolnych, a zwłaszcza stosowanie ciężkiego sprzętu do gospodarowania na łąkach, powoduje niszczenie szaty roślinnej i ubijanie gleby. Również całkowite usuwanie śródpólnych zadrzewień i zakrzaceń na miedzach lub nad ciekami eliminuje potencjalne miejsca, w których motyle mogą się schronić przed wiatrem czy drapieżnikami. Promienie słoneczne docierające bezpośrednio do powierzchni terenu pogłębiają przesuszanie gleby w okresach bez opadu.

Zarastające siedlisko czerwończyka fioletka (*Lycaena helle*), fot. A. Malkiewicz

Łąka z rdestem wężownikiem (Polygonum bistorta), rośliną żywicielską i niezbędną do życia dla czerwończyka fioletka (Lycaena helle), fot. B. Imiela

Ważnym zagrożeniem są modyfikacje poziomu wód gruntowych. Melioracje łąk oraz budowa stawów skutkuje obniżeniem zwierciadła wód gruntowych (melioracje, drenaż) lub jego podwyższeniem (budowa zbiorników poprzez tamowanie cieku). Prowadzi to do zmian zbiorowisk roślinnych na bardziej suche lub do zalania siedliska spiętrzonymi wodami zbiornika oraz do zaniku roślin żywicielskich i motyli na danym terenie. Osobną kwestią są zmiany klimatu prowadzące w Europie Środkowej do wzrostu średniej temperatury rocznej przy stabilnej sumie opadu rocznego. Powodować to będzie słabsze zasilanie wód gruntowych, a w konsekwencji dalsze przesuszanie gleby i obniżenie zwierciadła wód gruntowych i modyfikacje zbiorowisk roślinnych.

Potencjalnym zagrożeniem dla siedlisk łąkowych może być stosowanie chemicznych środków ochrony roślin, a w szczególności insektycydów i herbicydów na obszarach sąsiadujących z siedliskami motyli. Część oprysku prawie zawsze unoszona jest z wiatrem, a w razie migracji motyli na sąsiadujące siedlisko może na nie negatywnie oddziaływać. Inną potencjalną drogą migracji tych środków może być przemieszczanie się wraz z wodami podziemnymi oraz ze sływem powierzchniowym lub śródpokrywowym samych pestycydów lub ich metabolitów, które nierzadko wykazują większą ekotoksyczność.

POSTĘP REALIZACJI PRAC W PROJEKCIE

W pierwszym kwartale 2013 r. prowadzone było selektywne usuwanie sukcesji naturalnej. Pracami objęta została powierzchnia 15 ha. Wycinka młodych drzew i krzewów prowadzona była na terenie gmin: Mirsk, Jelenia Góra oraz Jeżów Sudecki. Wykonawca tych prac został wybrany w drodze przetargu. W ramach projektu usunięto sukcesję naturalną w sumie na 211 ha łąk. Prace te trwały od jesieni 2011 roku do zimy 2014 roku.

*Widok łąki w Gierczynie podczas usuwania sukcesji naturalnej,
fot. F. Poblöcki*

W marcu zostały ukończone prace nad kolejnymi materiałami edukacyjnymi. Były to dwie publikacje – jedna popularnonaukowa, druga – naukowa oraz 10 tablic informacyjno-edukacyjnych. Publikacje, obie wydawane w nakładzie po 1000 egzemplarzy, w najbliższym kwartale trafią do planowanych odbiorców. Gotowe są projekty tablic, które do końca maja zostaną postawione w terenie. Będą one zlokalizowane w następujących miejscowościach: Piszka, Ziemielowice, Kaczorów, Dziwiszów, Bukowiec, Karpniki, Łomnica, Kopaniec, Mała Kamienica oraz Pławna.

Organizator prac terenowych podczas nagrywania ujęcia do filmu edukacyjnego, fot. R. Gawlik

W lutym rozpoczęła się realizacja filmu podsumowującego projekt.

Razem z czterema krótkimi filmami z cyklu “Chronimy europejskie motyle”, przedstawiającymi sylwetki pięciu chronionych przez nas motyli, zostanie on wydany w najbliższym kwartale na płytach DVD i rozdystrybuowany.

W styczniu 2014 roku złożyliśmy wniosek do Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych (CKPŚ) w sprawie wydłużenia do 31 sierpnia 2014 r. czasu realizacji zadania pn. koszenie roślinności ekspansywnej. Ze względu na okres ochronny ptaków, którym objęta jest część łąk na obszarze oleśnicko-opolskim projektu, koszenie nie może zostać wykonane do końca maja. CKPŚ po uzyskaniu pozytywnej opinii Ministerstwa Środowiska w tej sprawie, wydał zgodę na wydłużenie realizacji projektu. Pozostałe realizowane w ramach projektu zadania zostaną wykonane w planowanych terminach. W pierwszym kwartale 2014 roku złożono trzy wnioski o płatność rozliczające część ostatniej transzy zaliczki oraz środki własne Stowarzyszenia Ekologicznego EKO-UNIA.

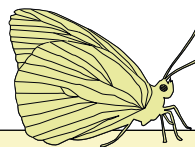

W drugim kwartale 2014 roku zostaną wydane oraz rozdystrybuowane publikacje i filmy. W terenie staną tablice. Na łąkach wytypowanych do koszenia roślin inwazyjnych i ekspansywnych, gdzie nie występują ograniczenia związane z okresem ochronnym ptaków, zostanie przeprowadzone koszenie. Prace, poza wspomnianym wyżej zadaniem, które realizowane będzie do końca sierpnia, zostaną zakończone oraz rozliczone do końca maja 2014 roku.

*Tablica informacyjno-edukacyjna postawiona w 2013 roku w Wolimierzu,
fot. W. Miklaszewski*

Dziękujemy wszystkim autorom zdjęć wykorzystanych w tym numerze za ich udostępnienie.

Bibliografia:

1. Kadej M., Malicki M., Malkiewicz A., Smolis A., Suchan T., Tarnawski D., 2014, Trwałe zachowanie zagrożonych siedlisk łąkowych i ich motyli w sieci Natura2000 w południowo-zachodniej Polsce (in print). Wrocław: 96 ss.
2. Matyka M., Kuś J., Krasowicz S., Feledyn-Szewczyk B., Jadczyzyn J., Kopiński J., Kozyra J., Siebielec G., Stalenga J., Kaczyński R., Koza P., Łopátka A., 2014, Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. IUNG-PIB, Puławy. Adres URL (stan na 25 marca 2014 r.): http://www.minrol.gov.pl/pol/content/download/45684/251526/file/Prognoza%20oddzia%C5%82ywania%20na%20%C5%9Brodowisko%20PROW%202014-2020_v_1.pdf
3. van Swaay C. A. M., Warren M. S., 1999, Red Data Book of European Butterflies (Rhopalocera). Nature and Environment Series No. 99. Council of Europe, Strasbourg, 260 ss.

Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA

ul. Białokörnicza 26
50-134 Wrocław
tel./fax +48 71 344 22 64
e-mail: info-ekounia@eko.org.pl
www.eko-unia.org.pl

INSTYTUCJE REALIZUJĄCE PROGRAM INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO (<http://www.pois.gov.pl>):

Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju: <http://www.mir.gov.pl>

Ministerstwo Środowiska: <http://www.mos.gov.pl>

Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych: <http://www.ckps.lasy.gov.pl>

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej: <http://pois.nfosigw.gov.pl>

Stowarzyszenie
Ekologiczne EKO-UNIA

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko

Dofinansowano ze środków Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Wydrukowano na papierze z makulatury